

UDK 811.111:371.3  
DOI 10.7251/NSK1914041K  
Прегледни рад

**Маја Р. Кујунџић**  
Универзитет у Источном Сарајеву  
Филозофски факултет Пале

## НЕТИПИЧИНЕ ПАСИВНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ У ГРАМАТИЧКИМ УЏБЕНИЦИМА ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

*Од традиционалних, све до савремених граматика енглеског језика, пасивна конструкција представљана је у нераскидивој трансформационој вези са њој одговарајућим еквивалентом у активу. Као посљедица таквог начина дефинисања пасива, све оне конструкције које својом формом и значењем подсећају на ову конструкцију, а чија је трансформациона веза са одговарајућим еквивалентима у активу компликована, или пак непостојећа, неправедно су занемарене у граматичким описима пасива. У традиционалним и већини савремених граматика енглеског језика атипичне пасиви најчешће нису уврштени у основне класификације ове конструкције. Граматичари су их узгредно спомињали, само наводећи да такви облици постоје. Ово је резултирало њиховом маргинализацијом, па самим тим и недовољним познавањем таквих глаголских облика. Овакав третман нетипичних пасива може се избјећи тако што трансформациони критериј неће бити представљен као главни и основни критериј за постојање пасивних конструкција. Пасивна конструкција ће, на овај начин, добити извјесни степен независности, а њени нетипични облици више пажње и простора у граматичким описима ове конструкције. Циљ овог рада је да покаже на који начин и у којој мјери су нетипични облици пасива третирани у граматичкој литератури, те да укаже на битност свеобухватнијег третмана пасивне конструкције.*

**Кључне ријечи:** атипични пасиви, активно/пасивна трансформација, граматички уџбеници, граматика.

### Увод

У већини савремених граматика енглеског језика (Kverk at al. 1985; Aleksander 1988; Nelson, Grinbaum 1991; Vajber at al. 1999; Hadlston, Pulum 2002) пасивна конструкције описана је у нераскидивој вези са њеним еквивалентом у активу, из којег се изводи путем пре-

цизно наведених инструкција. Том приликом објекат активне реченице преузима мјесто субјекта пасивне, док се субјекат активне реченице јавља у *by*-фрази која садржи агенс (eng. *agent*), тј. вршиоца радње, као у сљедећем примјеру трансформације активне реченице (1a) у одговарајући јој „еквивалент” у пасиву (1б) (Hadlston, Pulum, 2002: 426):

(1) a) Oswald assassinated Kennedy

б) Kennedy was assassinated by Oswald.

Овако изражени вршилац радње може бити изостављен ако је познат из контекста или ако, из одређеног разлога, не желимо открити његов идентитет, као у примјеру (1б). У случају изостављања вршиоца радње, такав облик пасива не може се сматрати тачним „еквивалентом” одговарајућег му облика у активу, јер, за разлику од њега, не садржи информацију о вршиоцу радње. Управо овај примјер указује на један од недостатака које са собом носи увријежена дефиниција пасивне конструкције.

Објекат активне реченице, који у пасиву преузима мјесто субјекта, подразумејева постојање прелазног глагола. Дакле, могућност извођења пасивне из активне реченице условљена је постојањем прелазног глагола у активу. Овај глагол се у пасиву јавља у облику прошлог партиципа који се комбинује са помоћним глаголом. Постоје, међутим, конструкције које личе на пасивне, али чији прошли партицип може имати и глаголске и придјевске карактеристике, као у примјеру који слиједи (Pulum 2002:3):

(2) The door was locked.

Оваква реченица може бити протумачена двојачко – као облик пасива са помоћним глаголом *be* и прошлим партиципом глагола *lock* који говори о томе да је неко извршио радњу затварања врата, или као конструкција у којој облик *locked* представља придјев који описује стање у којем су се врата налазила неко вријеме. Други наведени облик Пулум назива придјевским пасивом (енг. *adjectival passive*), који, као такав, нема свој еквивалент у активу. Због могућности двојаког тумачења, овакви облици могу изазвати недоумице. Они су, међутим, најчешће недовољно појашњени, или пак занемарени у граматицама енглеског језика. У дијелу рада који слиједи видјећемо да само ријетки аутори препознају овакве облике и најчешће их називају полупасивима (Kverk at al. 1985).

Поред оваквих конструкција, које могу бити двојачко протумачене, постоје и оне које не могу имати своје еквиваленте у активу нити

изражене агенсе, те само формално личе на пасив. Такве конструкције изражавају стање настало као резултат неке радње представљено обликом који најчешће личи на прошли партицип, при чему помоћни глагол који се јавља у комбинацији са тим обликом има статус копуле. У вези са тим, овакви облици не могу имати своје трансформационе облике у активу, на које само подсјећају својом формом, па су због тога названи псеудопасивима, попут сљедећег примјера (Kverk at al. 1985: 170):

(3) My uncle was/got/seemed tired.

Други често занемарени облик пасива јесте нефинитни пасив. Ови пасиви садрже само субјекат и прошли партицип глагола, другим ријечима, они не посједују помоћни глагол у финитном облика, па су стога и обиљежени као нефинитни. С обзиром на то да не посједују финитни облик, ови пасиви се не могу појавити као цијеле реченице, већ као њихови додаци (енг. *adjuncts*), као у (Pulum 2002: 5):

(4) a) That said, however, Korea is Korea, not the Philippines.

б) One of its ads shows a washed-out manager, arms folded, sitting in a corner.

С обзиром на то да не посједују финитни глаголски облик, јасно је да овакви облици не могу имати своје еквиваленте у активу. Као и остали нетипични примјери пасива, и овим конструкцијима је посвећено веома мало пажње у граматичким приказима пасива. У традиционалним граматикама, ови облици се чак и не спомињу у оквиру поглавља које се баве пасивом, него у оквиру оних која се баве партиципима (Кујунџић, 2015), док је у савременим граматикама њихово помињање, углавном, сведено на веома сажето препознавање њиховог постојања.

Сви наведени нетипични облици пасива својом формом подсјећају на, уобичајеном дефиницијом описане, типичне пасиве. Постоји, међутим, и такозвани прикривени пасив (енг. *concealed passive*), који како сам назив сугерише, својим изгледом не личе на типичне пасиве. Они у свом саставу умјесто прошлог партиципа глагола садрже садашњи партицип, као у сљедећем примјеру (Hadlston, Pulum 2002: 1429):

(5) This draft needs checking carefully by the author.

Упркос постојању оваквих нетипичних облика пасива, ова конструкција је и даље умногоме посматрана кроз призму њеног трансформационог односа са одговарајућим јој обликом у активу, те као њен „савршени” еквивалент.

Овакав увријежени облик дефинисања и подучавања пасивне конструкције сеже све од традиционалних граматика (Pautsma 1926; Krauzinga 1931, 1949; Zendvort 1948; Jespersen 1948, 1949; Kurm 1964)

у којима је дефинисан у нераскидивој вези са активном конструкцијом – као облик настао трансформацијом из свог еквивалента у активу (Кујунџић, 2015). Овакав став је још дубље учвршћен ступањем трансформационо-генеративне граматике на сцену јер је ова граматичка теорија дуго времена узимала активно-пасивну трансформацију као савршен примјер трансформације (Кујунџић, 2014), па је као такав пренесен у савремену граматичку литературу енглеског језика. Као последица таквог става, многе конструкције које су по својој форми и значењу пасивне али немају трансформационе еквиваленте у активу, занемарене су у граматичким описима ове конструкције.

Усљед занемарености оваквих конструкција, честе су недоумице у вези са њиховим статусом. Приликом истраживања пасива у британској дневној штампи (Кујунџић, 2016) конструкције које су личиле на пасив при чему нису имале своје директне еквиваленте у активу изазвале су бројне недоумице – да ли се такве конструкције могу сматрати примјерима пасива, те ако је то случај, о којим врстама пасива се ради. Трагање за одговорима на ова питања довело је до открића ријетких, али корисних описа и класификација пасивних конструкција, који су помогли да се овакве конструкције идентификују и сврстају у одговарајуће категорије.

У сврху будућих истраживања, како би се избјегла запитаност над оваквим и сличним конструкцијама, а будући истраживачи пасивне конструкције поштедјели трагања за одговорима, било би корисно дати сажети преглед описа пасивних конструкција у савременим граматикама (Kverk at al. 1985; Aleksander 1988; Nelson, Grinbaum 1991; Vajber at al. 1999; Hadlston, Pulum 2002) које дају простора оваквим конструкцијама, описују их и класификују. У вези са тим овај рад уједно настоји да укаже на битност свеобухватнијег представљања пасивне конструкције у граматикама енглеског језика тј. на начин који пасив не гледа искључиво и у нераскидивом односу са њему одговарајућом конструкцијом у активу, остављајући простора и за атипичне примјере ове конструкције.

### **Атипични пасиви у традиционалним граматикама енглеског језика**

Прије него што се осврнемо на савремене приказе пасивне конструкције који су атипични примјери пасива по први пут јасно дефинисали и класификовали у граматикама енглеског језика, те поставили темеље за њихово даље и детаљније проучување у радовим који су услједили на ову тему, веома је битно примијетити да су и традицио-

нални граматичари били свјесни потешкоћа на које се наилази при покушају да се направи разлика између пасивне и њој, по форми или по значењу, сличних конструкција које немају своје директне еквиваленте у активу. Када су у питању такве конструкције, традиционалне граматике најчешће праве осврт на оне које садрже придјев умјесто прошлог партиципа прелазног глагола, те на оне које поред типичног помоћног глагола *to be* укључују и неке друге попут *to get, become, remain, feel*, и сл.

У вези са овим Паутсма истиче да глагол *to be* у пасиву можемо наћи, како са партиципом прелазног глагола који изражава радњу, тако и са партиципом глагола који изражава стање које је настало као резултат одређене радње (1926: 98–99):

„In this case its grammatical function is that of a copula, while the participle has retained its original character of an adjective. To obviate the ambiguity resulting from the twofold application of *to be*, certain verbs that more or less partake of the character of copulas, such as *to feel, to stand*, may be used to advantage when no passiveness is intended.”

Краузинга, такође, указује на разлику између пасива који садрже прошле партиципе који изражавају стање и пасива са партиципима прелазних глагола који изражавају радњу, при чему истиче да се само ови други могу сматрати примјерима правих пасива:

The participle with *to be*, or another verb of little independent meaning...may express condition or a more verbal meaning (occurrence or activity). It is only in the latter function that the term passive is applied to it” (Krauzinga 1931: 340).

Зандворт истиче да прошли партицип у пасиву, такође, може изразити стање које је настало као резултат радње на коју указује глаголом, а у том случају глагол који повезује овакав партицип са субјектом умјесто глагола *to be* могу бити и глаголи *to appear, to feel, to lie, to look, to remain, to seem*. Овакви прошли партиципи једним дијелом указују на радњу, али се углавном односе на стање које је настало као резултат те радње па се, у том смислу, могу поистовијетити са предикатским придјевима, због чега не могу бити сматрани примјерима пасива. Насупрот таквим конструкцијама, оне у којима глаголска група указује на радњу, а не на стање, могу се сматрати примјерима правога пасива – „when the idea of action predominates, the group *to be* + past participle form the category of the passive voice” (Zandvort 1948: 58).

Јесперсен прави дистинкцију између пасива постојања

(енг. *passives of being*) и пасива постајања (енг. *passives of becoming*), поредећи их са Курмовим статичким (енг. *static*) и кинетичким пасивима (енг. *kinetic*) сматрајући да његова подјела почива на истим принципима „when the idea of action predominates, the group to be + past partic form the category of the passive voice” (Jespersen 1949: 98).

Надаље, занимљиво је примијетити да се у анализама пасива код традиционалних граматичара нефинитни пасиви не помињу никако или у веома малој мјери. Поменути аутори се, углавном, задовољавају пуким препознавањем њиховог постојања, и то у дијеловима граматика које се баве нефинитним облицима глагола, као што су прошли партиципи (Кујунџић 2015).

Дакле, традиционални граматичари указују на постојање атипичних „пасивних” конструкција, при чему је њихово помињање сведено на свега неколико реченица тј. на препознавање њиховог постојања, без посвећивања пажње њиховом прецизнијем дефинисању, класификовању, те неминовно, и именовану.

### **Атипични пасиву у савременим граматикама енглеског језика**

Када су у питању савремени прикази пасива, и они се попут традиционалних задовољавају препознавањем атипичних пасивних конструкција, али им не посвећују више пажње нити их уврштавају у своје формалне класификације ове конструкције.

Попут већине традиционалних граматичара, као и својих савременика, Бајбер и сарадници дефинишу пасивну конструкцију у уској трансформационој вези са њој одговарајућим еквивалентом у активу, посвећујући веома мало пажње свим оним атипичним конструкцијама чија је трансформациона веза са активом прилично нејасна, двојака или чак непостојећа, из чега јасно произлази да постојање транзитивног глагола у активу сматрају неопходним условом за постојање пасива, тј. да свака таква конструкција може бити претворна у пасив, и обрнуто, наводећи да „passive constructions are possible with most transitive verbs” (1999: 475).

Занимљиви су, међутим, резултати њихове корпусне студије који, упркос горе наведеном, указују на постојање прелазних глагола, те препозицијских глагола са једним објектом (енг. *single-object prepositional verbs*) који се веома ријетко јављају у пасиву, наводећи затим цијели листу таквих глагола, од којих су неки *agree*, *exclaim*,

*guess, agree to/with, apologise for /to, belong to*, итд. Разлог због којег се наведени транзитивни глаголи, иако су могући у пасиву, не јављају у том облику јесте то што „many of these verb typically take a post-verbal complement rather than a direct object noun-phrase effectively blocking the passive”, као у сљедећим примјерима (1999: 478):

(6) I wish I had a job like that

(7) He also agreed to deal with a few other things

Поред ових глагола који се најчешће јављају само у свом активном облику, њихова корпусна студија, такође, указује на глагола који се јављају само у пасивном облику попут *be born* и *be reputed*, а затим и на оне који упркос чињеници да се могу јавити и у активу, ипак се у 90% случајева јављају у пасиву попут *be based, be deemed, be positioned, be subjected*.

Бајбер и сарадници даље указују на чињеницу да је веома тешко повући граници између „правих” пасива и конструкција које им само формално наликују, тј између оних чији партиципи имају и гласке и придјевске карактеристике, те као тест користе модификацију са *very*. За разлику од ријетких аутора, о којима ћемо у даљем дјелу рада говорити, а који овакве конструкције називају полупасивима или мјешовитим пасивима, Бајбер и сарадници им не посвећују више пажње од њиховог помињања у свега неколико реченица.

Оно што анализу пасива код Бајбера и сарадника чини другачијом јесте то што се, за разлику од већине претходећих граматичара, који се, углавном, ослањају на претходна слична истраживања или на сопствену интуицију, они ослањају на примјере пасивне конструкције екстраховене из стварне употребе. Уз помоћ тих примјера они указују на постојање конструкција које, без обзира на то што имају одређени трансформациони потенцијал, не могу имати своје директне еквиваленте у активу или пасиву – зависно од смјера трансформације. Такве конструкције јављају се само у једном или другом другом облику – активу или пасиву, што показује да могу бити поприлично самосталне, те да нису у потпуности независне од својих трансформационих еквивалентата. Ово представља помак у начину на који савремене граматике енглеског језика третирају пасивну конструкцију – у уској трансформационој вези са одговарајућим еквивалентом у активу. Резултати њиховог истраживања показују да је употреба пасивне и активне конструкције условљена контекстом у којем се употребљава, што управо и чини тврдњу о њиховој истовјетности контрадикторном, јер у том случају не би било

потребе за постојањем обје, нити би се у одређеним контекстима употребљавале једна умјесто друге.

За разлику од већине савремених граматичара, Бајбер и сарадници су једини који нефинитним пасивима посвећују нешто више простора од неколико реченица. Поред тога што препознају њихово постојање ови аутори их даље класификују на основу њихове улоге у реченици на: „postmodifier of noun, infinitive or *-ed* complement of a noun, *to*-infinitive complement of an adjective, supplementive adverbial – *ed* clause, *-ing* complement of a preposition” (Бајбер et al. 1999), све ово поткрепљујући одговарајућим примјерима.

Хадлстон и Пулум (2002) пасивну конструкцију такође описују у уској трансформационој вези са одговарајућим еквивалентом у активу, те као и остали веома мало простора и пажње посвећују атипичним примјерима ове конструкције тј. оним који немају своје јасне трансформационе еквиваленте у активу. Као и њихови претходници, они веома кратко и штуро указују на примјере код којих није лако повући јасну разлику између прошлих партиципа глагола и њима сличних облика који имају придјевске карактеристике, те у сврху рјешавања ове недоумице предлажу тестирање путем модификације са *very*, могућност комбиновања се другим глаголима који могу да имају предикативни комплемент, постојање могућности да се од њих направи облик са супротним значењем путем додавањем префикса *-un*, те да ли приликом њиховог тумачења преовладава динамична или статична компонента, при чему придјевске пасиве интерпретирамо статички, док глаголске пасиве можемо интерпретирати и на један и на други начин, тј. статички и динамички. Попут Бајбера и сараданика, они такође указују на постојање неколико глагола који се појављују најчешће само у пасиву, чиме и они указују на приличан степен самосталности пасивних конструкција у односу на њихове еквиваленте у активу.

Када су у питању нефинитни пасиви, Хадлстон и Пулум их називају „bare passives” и спомињу у свега неколико реченица које поткрепљују одговарајућим примјерима ове конструкције.

У Лонгмановој граматици енглеског језика, Александер објашњава пасивну конструкцију тако што је упоређује са њом одговарајућим обликом у активу. Међутим, када говори о употреби пасивне конструкције аутор указује на чињеницу да пасивну конструкцију не би требало посматрати само као облик изведен из њој одговарајуће активне конструкције:



„The passive is not just a different form of the active. It has its own uses and is very common in English. It would be hard to think of the active forms of sentences like: Rome was not built in a day. The origin of the universe will never be explained” (Александер 1988: 184).

Иако минималан, овај осврт ипак указује на свјесност аутора о постојању одређеног степена самосталности ових двају конструкција, те потребу да укаже на исту, што би опет у коначници могло водити ка томе да и оне конструкције које су по свом значењу и облику сличне пасиву, а немају своје директне еквиваленте у активу, ипак буду препознате као примјери пасива.

Гринбаум и Нелсон (1991) пасивну конструкцију такође дефинишу у односу на њој одговарајући облик у активу, међутим за разлику од претходно наведених аутора, они уопште не указују на постојање атипичних пасивних конструкција, те их у потпуност занемарују.

Занимљиво је, међутим, да примјећују да је фреквентност употребе активних и пасивних конструкција условљена регистром у којем се појављују, при чему су активне конструкције генерално у чешћој употреби, док су пасиви у фреквентнијој употреби у формалним, научним регистрима. Ово нас наводи на закључак да приликом трансформације актива у пасив, и обрнуто, значење ових конструкција не остаје исто, јер да то јесте случај, њихова би употреба у свим регистрима била идентична, а све то опет указује на потребу да им се приликом граматичког описа ипак додијели макар извјесна доза самосталности.

Из горе наведеног, видјели смо да је у битнијим савременим граматицама енглеског језика, које су уједно и у најфреквентнијој употреби, атипичним примјерима пасивне конструкције посвећено веома мало пажње – њихово помињање је, углавном, сведено на препознавање њиховог постојања, без детаљнијег описа и класификације истих.

Једина савремена грамика енглеског језика која се на детаљнији начин бави атипичним примјерима пасива јесте она чији су аутори Кверк и сарадници, у којој су препознати атипични примјери пасива укључени у „скалу пасива” (енг. *passive scale*) уз пратећи опис њихових основних својстава. С обзиром на то да дефиниција и класификација пасивних конструкција код Кверка и сарадника у огромној мјери почива на оној датој код Свартика у његовом капиталном дјелу „On Voice in English Verb” (1966), неопходно би најприје било дати сажети приказ пасивне конструкције у овом дјелу.

За разлику од већине дотадашњих анализа пасива које активну

конструкцију узимају као неминовну исходишну тачку из које полази творба пасива и за коју је нераскидиво њена дефиниција, Свартвик обрће ову устаљену праксу, стављајући примарни фокус на саму пасивну конструкцију, те сматрајући њено постојање у извјесној мјери независним од постојања њој одговарајућег „еквивалента” у активу. На овај начин Свартвик не занемарује и не изоставља из свог истраживања све оне конструкције које својим значењем и формом личе на пасив, а да при томе немају своје директне еквиваленте у активу, што је управо оно што његову анализу пасива чини посебном и свеобухватнијом у односу на већину анализа ове конструкције које су јој претходиле.

Чињеница јесте да, попут већ поменутих описа пасива код традиционалних граматичара, велики број описа пасивне конструкције заиста препознаје извјесне атипичне конструкције, али им попут традиционалних граматичара, не посвећује више пажње нити их сврстава и класификује заједно са „правим” примјерима пасива. У том смислу, може се рећи, да Свартвиков опис пасивне конструкције заиста и јесте револуционаран јер по први пут у своју класификацију пасивних конструкција тј. скалу пасива укључује и све оне атипичне примјере пасива, при чему их описује и даје им одговарајуће називе који ће, како ћемо видјети, у будућности помоћи да их препознамо, те да њих рефериремо користећи прикладне лингвистичке термине.

На почетку свог истраживања Свартвик пасив дефинише најприје у формалном смислу: „In this study, ‘passive’ will be considered as a technical term, used in a very wide sense, for a formally defined construction” (Svartvik 1966: 4), тј. као конструкцију која се састоји од глагола *to be* (или других помоћних глагола који могу заузети негово мјесто) и прошлог партиципа. Неуспјех ранијих граматичара да се сложе у вези са тим шта чини пасив, Свартвик приписује томе што, приликом дефинисања ове конструкције, примат дају семантичким над формалним критеријима. Наиме, семантичке карактеристике пасива могу се наћи у лингвистичким структурама који не одговарају форми пасива. Управо из тог разлога Свартвиково истраживање као полазну тачку узима формално дефинисану конструкцију са крајњим циљем да из њене форме проникне у њену суштину.

Свартвикова анализа пасива је детаљна, међутим, с озбиром на обим овог рада, он неће моћи обухватити сву разноликост и богатство Свартвикове анализе ове конструкције. У складу са тим фокусираћемо се само на оне компоненте које ће нам помоћи да разумијемо његову

коначну класификацију пасива, тј. скалу пасива како бисмо могли разумјети на који начин се и у коликој мјери опис пасива Кверка и сарадника наслања на Свартвиков.

Када су у питању атипични примјери пасива, оно што изазива најчешћу забуну приликом њихове класификације, као што смо видјели, како у традиционалним, тако и у савременим описима пасива, управо јесу пасивни партиципи и недоумице које носе са собом у вези са тим да ли представљају радњу или стање, тј. да ли имају више глаголских или придјевских особина, па у вези са тим, да ли постоји могућност да имају своје трансформационе еквиваленте у активу. Оно што Свартвикову анализу пасива чини посебном управо јесте то што не искључује партиципе који су морфолошки добијени сложеничком творбом, као што су *unwanted*, *well-known*, *new-laid*, итд., а које немају своје одговарајуће облике у активу, као што су *unwant*, *well-know*, *new-lay*, па самим тим немају своје одговарајуће еквиваленте у активу. Како својом формом, па и значењем у великој мјери личе на пасив, Свартвик их не искључује из своје класификација пасива, али их због њихове велике удаљености од „правих” примјера пасивне конструкције, ставља на само дно своје скале пасива.

Друга веома битна компонента пасивне конструкције јесу агенси које Свартвик дијели на *by*-агенсе и квазиагенсе, при чему су први условљени колигацијом, као у (Svatrvik 1966: 104):

(8) Both Hungary's goals were scored by Albert,...

(9) The settlers have not been converted by the events of the past fortnight.

а други колокацијом, па стога међу квазиагенсима налазимо оне који су условљени колокацијом са датим глаголима, као што су нпр. *annoyed with*, *interested in*, *worried about*, итд. (Svatrvik 1966: 104):

(10) About: We were all worried about this.

(11) At: I'm a bit surprised at (N.N.) you know.

Трећу групу чине Јанус агенси који имају облик препозицијске фразе која приликом трансформације из једног облика у други може да функционише као субјекат активне клаузе или као њен адјункт (Svatrvik 1966: 105):

(12) Oil will be replaced by coal.

(13) Coal will replace oil.

(14) (They) will replace oil by coal.

Помоћне глаголе Свартвик дијели на помоћни глагол *be* и све оне осим *be*, које даље дијели на промјењиве (енг. *muta-*

tive): *become, come, get, go, grow, fall, run*; и непромјенљиве (енг. *non-mutative*): *appear, feel, lie, look, remain, rest, seem* (Svartvik 1966: 93). Овом приликом указује на могућност непостојања јасне разлика између *be* као помоћног глагола у пасивној реченица, и истог глагола у улози копуле, при чему предлаже да нам, као доказ копуларне природе глагола *to be*, може послужити могућност замјене истог глагола са *seem to be, seem* и *feel*.

Код лексичких глагола у пасиву, Свартвик прави разлику између сложених и простих и глаголских и неглаголских основа. Примјери које даје за сложене и невербалне глаголске основе су сљедећи (Svartvik 1966: 95):

(15) These letters had been so pompous and ill-considered in tome, and so unrelated to effective action, that it was impossible for Emma to think of them without either annoyance or amusement.

(16) The skin is many-layered.

На основу изабраних критерија Свартвик успоставља своју скалу пасива или дијагностички кључ (енг. *diagnostic key*) за препознавање и класификовање пасивних конструкција (Svartvik 1966: 2):

(17) The house was built by experts

(18) The house was built of wood.

(19) His bills are paid.

(20) His bills are paid regularly every month.

(21) His bills are paid, so he owes nothing now.

(22) The snow was piled high by the wind.

(23) The snow was piled high by the door.

(24) The village was (appeared, lay, looked, seemed) quite deserted.

(20) He felt thoroughly disappointed.

(25) The door remained locked.

На основу њихове способности да буду трансформисане у одговарајуће еквиваленте у активу наведене реченице су подијељене у шест класа, ( $\alpha$ ,  $\beta$ ,  $\gamma$ ,  $\delta$ ,  $\epsilon$ ,  $\zeta$ ) па:

[a]gentive clauses, at the top of the passive scale, are transformationally related to active clauses, whereas non-agentive clauses, at the bottom end of the passive scale, have syntagmatic affinity with active equative clauses. In between the two extremes of the scale there are intermediate classes with mixed properties (Svartvik 1966: 138).

У складу са овим класификационим критеријумом, пасивне конструкција који се налазе на врху скале имају способност да буду трансформисане у своје еквиваленте у активу чему свједочи примјер

(24). Ове конструкције садрже изражене *by*-агенс фразе, па се даље у складу са тим дијеле на оне које садрже живе *by*-агенсе ( $\alpha$ ) и оне који садрже неживе *by*-агенсе ( $\beta$ ), као у примјерима (22) и (23).

(26) He was given this puppy by a farmer in the Welsh hill.

(27) The removal of large quantities of water is an important problem in all freshwater animals and is facilitated by a high pressure in the kidneys.

(28) A farmer in the Welsh hills gave me this puppy.

Сљедећу класу пасива илустровану примјером (25) која садржи пасиве са Јанус-агенсом у облику препозицијске *by*-фразе, а која преведена у активни облик може бити интрепретирана и као субјекат и као адјункт, Свартвик обиљежава са  $\beta/\gamma$  због структурне сличности који та два могућа облика имају са овим двјема класама.

(29) These sex difference, which develop shortly before spawning, can also be initiated by injection of anterior pituitary extracts.

Класу  $\gamma$  Свартвик назива „agentless passives” јер њихови агенси нису изражени. Сама чињеница да они постоје, али су „само” изостављени подразумејева могућност да ипак буду трансформисани у своје еквиваленте у активу, па с обзиром на то, и ова класа припада групи централних или главних пасива, који су уједно и у најфреквентнијој употреби. Класа  $\gamma$  је илустрована сљедећим примјером (26):

(30) ‘I could have got a job in the war. I was offered a decent one, in the V.V.C....’

На средини Свартвикове скале налазе се пасиви класе  $\delta$  чији партиципи имају особине и глагола и придјева, па у складу са тим могу бити трансформисани двојачо – у активне еквиваленте чији помоћни глаголи имају и немају особине копуле. Ова класа је подијељена на пасиве који изражавају емоције (енг. *emotional passives*) класа  $\delta_2$ , и пасиве који изражавају одређени став (енг. *attitudinal passives*), класа  $\delta_1$ . Пасиви који изражавају емоције могу да садрже такозване квази-агенсе, док пасиви који изражавају став не могу, и само повремено се појављују са *by*-агенсима. Ова класа пасива илустрована је сљедећим примјерима:

(31) I’m entranced with the whole idea.

(32) We are encouraged therefore, to use the radar data to obtain drop-size.

Чињеница да се класа  $\epsilon$  пасива налази скоро на самом дну Свартвикове скале пасива указује на минималну могућност да буду трансформисани у одговарајуће им еквиваленте у активу. Пасиви из ове класе немају агенсе, па су стога не еглеском језику по-

знати и као „non-agentive passives”. Ова класа даље обухвата класу  $\epsilon 1$ , чији глаголи имају промјењиву вриједност (енг. *mutative value*) и појављује се у комбинацији са помоћним глаголима *be*, *become*, *get*, итд., као у примјеру (29), и класу  $\epsilon 2$ , чији чланови имају непромјењиву вриједност (енг. *non-mutative value*) и који се комбинују са помоћним глаголима *be* и *look*, *remain*, итд., као у примјеру (30):

(33) The significance of the mystery, however, was lost on Clarissa.

(34) She was not normally given to calling people ‘dear’ or to leering at them,...

Посљедња класа пасива обиљежена као  $\zeta$  обухвата примјере пасива са партиципима који су добијени путем процеса прављења сложености и немају своје еквиваленте у активним глаголским облицима, па је сасвим логично да је и њихова трансформација у одговарајуће облике активне конструкције немогућа. Ови пасиви се, ипак, понекад јављају са израженим агенсима што указује на то да нису у потпуности удаљени од категорије пасива, нити семантички, нити формално, па стога, иако на самом дну скале пасиве, ипак су у њу уврштени. Овај тип пасива представљен је слједећим примјером: (31):

(35) But Cavill was unimpressed by this.

Свартвиков концепт скале пасива је битан јер третира све оне конструкције чије семантичке и формалне карактеристике пасива, иако немају своје директне еквиваленте у активу. У вези сам тим сам аутор истиче да нам његова скала или дијагностички кључ помажу да успоставимо прилично детаљну, али у исто вријеме, и грубу класификацију пасива, ако узмемо у обзир њихову појавну разноврсност. Успостављене класе, стога, ипак немају јасно исцртане границе, разликују се по обиму и степену међусобне повезаности, али упркос томе њихово постојање је веома битно јер, за разлику од дубоко увријеженог једноаспектског начина представљања пасива, оне успијевају да представе сву комплексност ове конструкције и међусобних односа њених појавних варијација.

Кверк и сарадници дефинишу пасив као конструкцију која нам омогућава да радњу реченице изразимо на другачији начин, а да при томе не промијенимо њено значење. Том приликом прости глаголски облик из актива постаје сложени и састоји се од помоћних глагола праћених прошлим партиципом, субјекат активне реченице постаје објекат пасивне, а објекат активне реченице постаје субјекат пасивне у којој се појављује са препозицијом *by*. Ова *by*-фраза може

бити изостављена, а тај избор, према Кверку и сарадницима почив на самом говорнику.

Говорећи о помоћним глаголима Кверк и сарадници истичу да је *to be* у најфреквентнијој употреби, а његов једини „озбиљни” супарник јесте глагол *to get* који се појављује веома ријетко у оквиру ове конструкције, и то, углавном, у пасивима без израженог агенса. *Get*-пасиви се често појављују као резултативне копуле, па је стога веома важно направити разлику између пасивних реченица и реченица које умјесто пасивног помоћног глагола садрже копулу и које они из тог разлога називају псеудопасивима. На крају своје анализе помоћних глагола у пасиву, Кверк и сарадници закључују да поред *be* и *get*, који се најчешће појављују у пасивним реченицама, могу се, мада веома ријетко, појавити и глаголи *become*, *grow* и *seem* у статусу помоћних глагола.

Према Кверку и сарадници копуле, непрелазни глаголи и „средњи” глаголи (енг. *middle verbs*) могу се појавити само у активу. Глаголи попут *be said*, *be reputed* и *be born* појављују се искључиво у пасиву. Препозицијски глаголи су учесталији у активу, док се у пасиву јављају најчешће када су употријебљени у фигуративном и апстрактном смислу.

Свој почетни став о истовјетности значења пасива и његовог трансформационог еквивалента у активу Кверк и сарадници мијењају тврдећи да „[t]he difference of order brought about by changing an active sentence into the passive or vice versa may well make a difference not only in emphasis, but also to the scope of negatives and quantifiers“ (1985: 165). У процесу трансформације из једног облика у други може доћи и до промјене значења модалног глагола као и значења перфективног аспекта, а опште значење објекта и субјекта из активне реченице, у пасивној може бити редуковано. Ове тврдње су важне јер омогућавају да се у скалу пасива уврсте атипичне примјери пасива који својим значењем у потпуности не одговарају својим трансформационим еквивалентима у активу, или их пак уопште немају, као у примјерима (38) и (39).

На основу представљених критерија, који се у великој мјери подударају са Свартвиковим, те на основу критерија истовјетног ономе на основу којег Свартвик формира своју скалу пасива, а то је потенцијал пасивних конструкција да буду трансформисане у своје активне еквиваленте, Кверк и сарадници успостављају своју класификацију пасива или пасивни градијент (енг. *passive gradient*) која се, већ на први

проглед, сасвим јасно и у огромној мјери ослања на Свартвикову скалу пасива (Kverk at al. 1985: 167):

(36) This violin was made by my father.

(37) This conclusion is hardly justified by the results.

(38) Coal has been replaced by oil.

(39) This difficulty can be avoided in several ways.

-----  
(40) We are encouraged to go on with the project.

(41) Leonard was interested in linguistics.

(42) The building is already demolished.

(43) The modern world is getting ['becoming'] more highly industrialized and mechanized.

На основу поменутог критерија, примјери пасива у Свартвиковој скали су класификоване у три основне групе: централне или праве пасиве (енг. *central* or *true passives*), полупасиве (енг. *semi-passives*) и псеудопасиве (енг. *pseudo-passives*). Централни или прави пасиви налазе се у врху скале и сматрају се идеалним примјерима пасива јер имају потпуни потенцијал да буду трансформисани у своје еквиваленте у активу. Ова класа обухвата пасиве са израженим агенсима, живим (32), што кореспондира Свартвикој класи  $\alpha$ , и неживим (33) који су еквиваленти Свартвиковој класи  $\beta$ . Класа централних или правих пасива даље обухвате пасиве са Јанус-агенсима (34) који одговарају Свартвиковој класи класи  $\beta/\gamma$ , и коначно у овој класи налазимо пасиве (35) чији агенси су изостављени и који су савим очигледно еквиваленти Свартвиковој класи класи  $\gamma$ .

Испод црте слиједе мјешовити или полупасиви (енг. *mixed* or *semi-passives*) чији партиципи имају особине и глагола и придјева, као у примјерима (36) и (37), па у вези са тим постоји могућност да њихов помоћни глагол, такође, буде интерпретиран као копула, или да буде замијењен са другим копулама попут *feel* или *seem*, да њихови партиципи могу бити модификовани са *quite*, *rather*, *more*, итд. Управо због чињенице да могу бити двојачко интерпретирани називају се мјешовитим или полупасивима. Они се, углавном, ријетко јављају са *by*-агенсима, али се умјесто *by* могу појавити са препозицијама попут *about*, *with*, *in*, и сл., што одговара Свартвиковим квази-пасивима, те у складу са тим, његовој класи пасива који изражавају емоције (класа  $\delta 2$ ), као у примјеру (40). Они пасиви овог типа који се могу појавити са *by*-агенсима одговарају Свартвиковим пасивима који изражавају одређени став, из



класе  $\delta 1$ , као у примјеру (41), (Kverk at al. 1985: 169):

(44) We were all worried about the complication.

(45) I feel rather let down by his indifference.

Чланови финалне класе пасива не могу имати своје еквиваленте у активу нити изражене агенсе, и само формално личе на пасив, па их Кверк и сарадници стога називају псеудопасивима, као у примјерима (38) и (39). Они се често називају и статичним пасивима (енг. *statal passives*) јер изражавају стање које је настало као резултат неке радње, при чему помоћни глагол има статус копуле (*become, feel, remain*, итд.). У складу са овим, ако бисмо покушали да од њих изведемо одговарајуће облике актива, неминовно би дошло до промјене њиховог значења – примјери који слиједе нам показују да реченица која која према своме значењу одговара (46) није (47) него (48), (Kverk at al. 1985: 170):

(46) The building is already demolished.

(47) (Someone) already demolishes the building.

(48) (Someone) has already demolished the building.

Ова класа пасива је даље подијељена на пасиве са садашњим копулама (*be, feel, look*, итд.) која одговара Свартвиковој класи  $\epsilon 2$  са непромјењивом вриједношћу (енг. *non-mutative value*), и на пасиве са резултативним копулама (*get, become, grow*) који одговарају класи  $\epsilon 1$ , са промјењивом вриједношћу (енг. *mutative value*).

Примјери попут (45) не налазе се у пасивном градијенту јер се састоје из копуле и придјевског комплемента. Ова класа се поклапа са Свартвиковом класом  $\zeta$  јер такође обухвата конструкције са *-ed* облицима, који немају одговарајуће еквиваленте активним глаголским облицима, као у (46), (Kverk at al. 1985: 170):

(49) My uncle was/got/seemed tired.

(50) We were unimpressed by his attempts.

Класа псеудопасива обухвата и пасиве са глаголима кретања (енг. *motion*) или достигнућа (енг. *completion*), чији партиципи имају прије активно, него пасивно значење, као у (47) и (48), као и конструкције са глаголима који означавају физички став (енг. *posture*), као у (49) и (50), (Kverk at al. 1985: 170):

(51) By the time she got there, her friend was gone.

(52) I'll soon be finished with the job.

(53) I've been stood here for about ten minutes.

(54) Grandfather was sat in the rocking chair.

Конечно, Кверк и сарадници помињу појмовне пасиве који

садрже непрелазне глаголе, као у примјеру (51). Овакви глаголи произлазе из транзитивних глагола истог облика, као у примјеру (52).

(55) The clock winds up at the back.

(56) The clock can be wound up at the back.

Примјере као што су *be bound to, be meant to, be obliged to, to be supposed to*, итд. Кверк и сарадници не сматрају примјерима пасива јер их у складу са својом скалом помоћних глагола сматрају полупомоћним глаголима (енг. *semi-auxiliaries*) (Kverk at al. 1985: 134).

### Закључак

У традиционалним, као и у савременим граматицама енглеског језика, најчешће помињани типови атипичних пасива су они који се јављају са партиципима који имају и глаголске и придјевске особине, па стога помоћни глагол може бити двојачко интерпретиран – као „прави” помоћни глагол или као копула. У зависности од тумачења овакве конструкције могу односно не могу имати своје еквиваленте у активу, што често изазива забуну у вези са питањем да ли их можемо сматрати примјерима пасивне конструкције. Поред оваквих конструкција, забуну веома често изазивају и оне конструкције које по свом значењу и форми личе на пасив, али који за разлику од претходних, ни у једној интерпретацији не могу имати еквиваленте у активу.

Осим што препознају постојање атипичних пасива, традиционални граматици не посвећују пажњу њиховом детаљнијем опису, класификацији, те њима одговарајућој терминологији. Од традиционалних граматичара само Јеспересен нуди специфичну терминологију за овакве пасиве. Разлог овоме налазимо у чињеници да су већини традиционалних граматичара као узор за граматичке описе служили граматички обрасци преузети из латинског језика. Наиме, у граматицама латинског језика, пасивна конструкција је традиционално предствљана уској вези са њој одговарајућем облику у активу, у поглављу која се баве глаголским начином, од којих су два основна – актив и пасив. У енглеском издању и данас популарне граматике латинског језика из 1895. године (Gildersliv, Lodž, 1895: 64), пасивна конструкција описана је на сљедећи начин:

(57) The Active Voice denotes that the action comes from the subject.  
- amo, I love

(58) The Passive Voice denotes that the subject receives the action.

- amor, am loved

Пасивна конструкције је представљена путем поређења са одговарајућим обликом у активу, при чему субјекат активне реченице постаје објекат пасивне. На овај начин пасивна конструкција је представљена у традиционалним граматикама енглеског језика. Дакле, традиционално пасивна конструкција није посматрана независно од поредбеног/трансформационог еквивалента у активу. Стога, није изненађујуће да су конструкције које не могу бити доведене у такав директни поредбени однос, занемаране у традиционалним граматикама енглеског језика.

Овакав опис пасивне конструкције пренесен је из традиционалних у савремене граматике енглеског језика, а као такав је учвршћен ступањем на сцену трансформационо-генеративне граматике која је активно-пасивну трансформацију узела као главни примјер трансформације (Џомски 1957).

У савременим граматикама енглеског језика пасивна конструкција је, такође, дефинисана у блиској вези са њеним еквивалентом у активу. Већина савремених граматика, попут традиционалних, уочава постојање конструкција које својом формом и значењем личе на пасив, али чији је трансформациони однос са одговарајућим им еквивалентима у активу компликован или пак непостојећи.

Попут традиционалних граматичара, поред препознавања оваквих конструкција, савремени граматичари се не баве детаљније описом и класификацијом оваквих конструкција. Од свих анализираних савремених граматика, само код Кверка и сарадника наилазимо на детаљан и свеобухватан опис и класификацију ових конструкција, те одговарајућу терминологију за различите типове атипичних пасива. Оно што ову класификацију чини битном јесте то што у основну класификацију пасива такође укључује и атипичне пасиве, на тај начин их помјерајућу са маргине описа пасивне конструкције, на којој су се налазили деценијама.

Као што је наведено у раду, опис пасива код Кверка и сарадника у огромној мјери почива на опису ове конструкције код Свартвика. Свартвиков опис пасива представљен је у монографији посвећеној искључиво овој конструкцији. С обзиром на то да се ради о монографији у којој се аутор на детаљан начин бави једном конструкцијом, она је доживјела популарност међу лингвистима који се језиком баве из

комплексне научне перспективе, па из тог разлога, ове спознаје о пасиву нису доживјеле ширу дисеминацију и примјену. Значај Кверковог описа пасива јесте у томе што је укључивши Свартвикову класификацију пасива у популарно граматичку литературу, битне спознаје о овој конструкцији, посебно оне које се тичу атипичних пасива приближио ширем аудиторијуму. На овај начин проширена класификација пасива која укључује и све атипичне примјер пасива ушла је у ширу примјену, на тај начин учинивши да конструкције које немају директне еквиваленте у активу буду неправедно занемарене из описа ове конструкције. За разлику од Свартвика који различите типове пасива најприје обиљежава словима грчког алфабета, а потом када неким од њих даје специфичне називе попут „attitudinal passives, emotional passives, agentless passives, Janus gent - passives, etc.” Кверк и сарадници Свартвикову комплексну подјелу и терминологију, поједностављују и сажимају, чинећи је на тај начин лакшом, како за разумијевање, тако и за употребу. Кверк и сарадници све пасиве дијеле у три основне категорије, а сами називи које које дају различитим пасивима нам врло јасно предочавају основне карактеристике тих конструкција. Наиме, сам назив „полупасиви” (енг. *semi-passives*) указује на то да овакви пасиви „половично” задовољавају трансформациони критериј тј. да могу, али и не морају имати своје еквиваленте у активу, док назив „псеудопасиви” (енг. *pseudo-passives*) да се ради о „лажним” примјерима пасива, тј. онима који значењен и формом подсјећају на пасив, али које ни у ком случају не могу имати своје еквиваленте у активу, па су као такви најудаљенији од „правих” или централних пасива (енг. *central or true passives*).

Из наведених разлога опис и класификацију пасива Кверка и сарадника, као и одговарајућу терминологију, сматрамо рјешењем за проблем маргинализације атипичних пасива у граматика енглеског језика. Стога, сматрамо да Кверкова скала пасива (1985: 134) треба да послужи као основни образац за опис и класификацију пасива у грама-тикама енглеског језика.

### Литература

Aleksander 1988: L. G. Alexander, *Longman English Grammar*, London and New York: Longman.

- Bajber et al. 1999: Biber et.al, *Longman Grammar of Spoken and Written English*, London:Longman.
- Giletrsliv, Lodž 1895: B. L. Gildersleeve, G. Lodge, *Gildersleeve's Latin Grammar*, London,McMillan: New York, St. Martin's Press.
- Grinbaum, Nelson 2002: S. Greenbaum, G. Nelson, *An Introduction to English Grammar*, London: Longman.
- Zandvort 1948: R.W. Zandvoort, *A Handbook of English Grammar*, Groningen: (J.B. Wolters; Vitreversmaatschappij N.V.
- Jespersen 1948: O. Jespersen, *Essentials of English Grammar*, London: George Allen Ltd.
- Kverk et al. 1985: R. Quirk et. al, *A Comprehensive Grammar of The English Language*, London: Longman.
- Кујунџић 2014: М.Кужунџић, "Утицај трансформационо-генеративне граматике на третман пасива у неким од савремених граматика енглеског језика и монографија о пасиву", *Radovi Filozofskog fakulteta*, 16/1-2, Pale: Filozofski fakultet, 556-574.
- Кујунџић 2016: М. Кужунџић, *Pasiv u jeziku britanske štampe*, Pale: Filozofski fakultet.
- Kurm 1964: G.O. Curme George, *English Grammar*, New York: Barnes and Noble, INC.
- Krauzinga (1927-31): E. Kruisinga, *A Handbook of Present-Day English. Part 2.5th ed.*, Groningen: P. Noordhoof.
- Pautsma 1926: H. Poutsma, *A Grammar of Late Modern English. Part 2: The parts of speech, Section 2: The verbs and the Particles*, Groningen: P. Noordhoof.
- Svartvik 1966: J. Svartvik, *On Voice in the English Verb*, The Hague/Paris: Mouton.
- Hadlston, Пулум 2002: R. Huddelston, G. K. Pullum, *The Cambridge Grammar of The EnglishLanguage*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Čomski 1957: N. Chomsky, *Syntactic Structures*, The Hague: Mouton.
- Štajn 1979: G. Stein, *Studies in the Function of the Passive*, Tubingen: Gunter Narr Verlag.

## ATYPICAL PASSIVE CONSTRUCTIONS IN ENGLISH GRAMMAR BOOKS

### Summary

*All the way from the traditional to the contemporary grammar books of the English language, the passive construction has been defined on the basis of the close transformational relationship with its corresponding active counterpart. As a consequence of such an approach to this construction, many constructions that have reminded of the passive, with*

*regard to their form and meaning, but did not have their corresponding active counterparts, have been neglected in grammatical accounts of this construction. In traditional and most contemporary grammars of the English language, such atypical passive constructions have been left out from the classifications of the passive constructions. Grammarians who recognized their existence limited it to the mere mentioning of such constructions. This has resulted in their marginalizations, and at the same time, in the lack of the proper insight into such constructions. This can be avoided only if the transformational criterion stop being seen as the main criterion on which the definition of the passive construction is based. As a consequence, the passive construction will assume a certain amount of independence and its atypical forms will be given more space and attention in English grammar books. The aim of this paper is to show in which way atypical passive constructions have been treated in English grammars and to point out to the need of their inclusion and more extensive treatment in English grammar books.*

**Key words:** *atypical passives, active/passive transformation, grammar books*